

מחלוקת תנאים בדין דרישה וחקירה בעדי נשים

הגמרא בסוף מסכת יבמות (קכב:) מביאה סתירה בין שתי ברייתות, בדעת רבי טרפון, האם צריך דרישה וחקירה בעדי נשים או לא. בברייתא הראשונה נאמר: מעשה באדם אחד שבא להעיד על האשה לפני רבי טרפון. אמר לו, בני היאך אתה יודע בעדות אשה זו. אמר, אני והוא היינו הולכים בדרך, ורדף אחרינו גייס, ונתלה בייחור של זית ופשחו והחזיר את הגייס לאחוריו. אמרתי לו, אריה, יישר כחך. אמר לי, מנין אתה ידוע שאריה שמי, שכך קורין אותי בעירי, יוחנן ברבי יהונתן אריה דמכפר שיחיא. לימים חלה ומת. [עד כאן עדותו של אותו אדם]. והשיא רבי טרפון את אשתו.

לעומת זאת בברייתא השניה מובאת תוספת על מעשה זה: אמר לו, לא כך אמרת לי יוחנן בן יונתן דמכפר שיחיא אריה [ופירש רש"י: דורש וחוקר היה אולי יהפוך את דבריו]. לא כך אמרת לי דמכפר שיחיא אריה, שהכפר היו קורין אריה ולא אותן]. אמר ליה, לא, אלא כך אמרתי לך, יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיחיא ודקדק עליו שנים ושלושה פעמים, וכיוון את דבריו, והשיא רבי טרפון את אשתו.

ומבאר הגמרא שמצאנו בענין זה מחלוקת תנאים בברייתא: דתניא, אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה, דברי רבי עקיבא. רבי טרפון אומר, בודקין.

והרמב"ם (גירושין פי"ג הכ"ח) פסק להלכה: ואין בודקין עדי אשה בדרישה וחקירה, שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל משום התרת עגונה. וכן כתב הטור (אה"ע סימן יז): כל הבא להעיד על עדות אשה אין צריך דרישה וחקירה. גם השולחן ערוך (שם סכ"א) העתיק: אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה. והוסיף: ואפילו אם הוכחו בבדיקות כשרים.

חידוש הב"ח בדעת הרמב"ם שצריך לשאול ב' או ג' פעמים איך ראה שמת

ואמנם הב"ח (ס"ק יד) כתב על דברי הטור שאין צריך דרישה וחקירה בבא להעיד עדות אשה: מיהו כתב הרב המגיד לפרש להרמב"ם, דאע"ג דאין צריך דרישה וחקירה, מכל מקום צריך לשאול אותו ב' וג' פעמים, היאך ראית שמת, ובמה ידעת, דאפשר שהוא טועה בדבר שאמרו חכמים שאין דנים אותו כמת והוא סבור שמת וקאמר בדדמי.

ומוסיף הב"ח ומביא ראיה לדבריו: והכי משמע מעובדא דרבי טרפון סוף יבמות ממש, ששאל ודקדק עם העד ב' וג' פעמים, וכיוון דבריו, אז השיא אשתו. והכי נקטינן.

הרי לנו שהב"ח מעיד בשם המגיד משנה שגם לדעת הרמב"ם שפסק שאין צריך דרישה וחקירה, מכל מקום צריך לשאול אותו כיצד ראה ובמה ידע שמת, וצריך לשאול שאלה זו ב' וג' פעמים, כדרך ששאל רבי טרפון את אותו אדם על מיתתו של 'אריה'.

ודברי המגיד משנה אליהם מכוון הב"ח, נסובים על מה שכתב הרמב"ם (גירושין פי"ג הט"ו): אם אמר העד או האשה או העבד, מת פלוני ואני ראיתיו שמת, שואלין אותו היאך ראית ובמה ידעת שמת. וכתב המגיד משנה: ונראה שרבינו הוציא זה ממה שאמרו שם מעשה באדם אחד שבא להגיד עדות אשה לפני רבי טרפון. אמר לו, בני היאך אתה יודע בעדות אשה זו וכו', ודקדק עמו שנים ושלושה פעמים, וכיוון דבריו, והשיא רבי טרפון את אשתו. ואמרו שם דתנאי ניהו, דתנאי אין בודקין עד נשים בדרישה וחקירה, רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה.

ומוסיף המגיד משנה שאע"ג דקיימא לן כתנא קמא שאין דרשיה וחקירה בעדי נשים, כפי שכותב הרמב"ם בהמשך הפקר, אבל לומר כיצד היה, כולו עלמא מודו. ומכריח זאת המגיד משנה, כי אם לא כן מדוע אמרו לדעת ת"ק שאין דרישה וחקירה בעדי נשים, היה לנו לומר שלדעת תנא קמא אין בודקים את העדים כלל. ועוד, שאין לנו להקל אלא במה שאמרו חכמים בפירוש. ואפשר גם שהם טועים בדברים שאמרו חכמים שאין דנים אותם כמת והם סבורים שמת ומעידים.

ביאור המעשה רוקח שהמגיד משנה לא התכוון אלא להזכיר הסוגיא בקיצור נמרץ

ובספר מעשה רוקח העיר שלולי דברי המגיד משנה היה נראה לומר שמקור דברי הרמב"ם מעצם שאלת רבי טרפון לאותו אדם: היאך אתה יודע בעדות אשה זו, שאם שאלו כיצד אתה יודע בעדות אשה זו, על כרחך שאמר לו שראה או ידע ולא שמע על כך מאחר, ואעפ"כ הצריכו רבי טרפון לספר כיצד יודע בעדות אשה זו. ומכאן זה למד הרמב"ם ששואלים את העד היאך ראית ובמה ידעת שמת.

אמנם המעשה רוקח מעיר שמדברי המגיד משנה נראה שרוח אחרת עמו, ולדעתו למד הרמב"ם את דינו דוקא ממה שתלתה הגמרא את מחלוקת ת"ק ור"ט בדין דרישה וחקירה ולא בעצם בדיקת העדים, ומשמע שבעיקר הבדיקה מודה גם תנא קמא.

והקשה המעשה רוקח לפי זה, בתרתי, א' מדוע הוצרך להוציא דין זה מכח הדקדוק ולא אמר כנ"ל שמגוף המעשה של רבי טרפון ניתן להוכיח כן. ועוד למה הוצרך כלל המגיד משנה להזכיר את המעשה ברבי טרפון, הלא לדבריו אין הראיה אלא מעצם מחלוקת התנאים אם בעיני דרישה וחקירה בעדי נשים או לא.

ומכאן הערות אלו כתב המעשה רוקח שנראה כי הרב המגיד כלל לא התכוון בדבריו אלא להזכיר הסוגיא כולה בקיצור נמרץ, וכונתו היתה לשני המעשים עם העמדת הגמרא במחלוקת תנאים

דרישה

וחקירה

בעדי

נשים

יום חמישי ח תמוז

יבמות דף קכב

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

- כשעיקר דבריו לעצם מחלוקת התנאים, אשר ממנה עולה כי עצם בדיקת העדים הינה דבר המוסכם לכולי עלמא.

תמיהת המעשה רוקח והמראות הצובאות על ראיית הב"ח מהמעשה ברבי טרפון

ומעתה תמה המעשה רוקח על דברי הב"ח שלמד בדעת הרה"מ שרצונו לומר שלדעת הרמב"ם צריך לשאול שאלה זו 'היאך ראית שמת' שנים ושלושה פעמים, וכדמשמע מעובדא דרבי טרפון. וכתב המעש"ר כי דברים אלו מרפסן איגרי מכמה טעמים: א' שהרב המגיד כלל לא כתב שלדעת הרמב"ם צריך לשאול כן שנים ושלושה פעמים, ואף שהביא מה ששאל רבי טרפון שנים ושלושה פעמים, לא הביא זאת אלא דרך אגב ולא כדי לומר שכך סובר הרמב"ם. ואילו כוונת המגיד משנה היתה לומר שזו דעת הרמב"ם - כיצד זה לא פירש כן לא בתחילת דבריו ולא בסוף דבריו, ורק אמר שצריך לשאול את עיקר השאלה ותו לא.

וביותר, שהרי בגמרא מבואר ששאלה זו ששאל רבי טרפון ב' וג' פעמים היתה בכלל 'דרישה וחקירה' ולא בכלל 'בדיקה', ואדרבה הגמרא מוכיחה מכך שדעת רבי טרפון שיש דין דרישה וחקירה בעדי נשים - ואילו הרמב"ם הלא סובר שאין דין דרישה וחקירה בעדי נשים, ורק שסובר הרמב"ם שמכל מקום יש דין בדיקה - וכיצד מפרש הב"ח שלדעת הרב המגיד בכלל דין בדיקה זו לשאול אותם ב' וג' פעמים כפי שעשה רבי טרפון, והניח דברי הב"ח בצ"ע.

גם הפתחי תשובה (ס"ק פט) הביא מה שהקשה המראות הצובאות (סק"פ) על דברי הב"ח, שאין דבריו מובנים. שהרי מה שדקדק רבי טרפון עם העד ב' וג' פעמים, דייק הש"ס שהוא משום דבעי דרישה וחקירה, ואם כן מוכח להדיא שלמאן דאמר שאין דין דרישה וחקירה, אין צריך גם לדקדק עמו ב' וג' פעמים. ועוד תמה רבי משה זאב מרגליות צ"ל על מה שתלה הב"ח דבריו בדעת המגיד משנה, ונראה שכלל לא לכך התכוון המגיד משנה במה שהביא סוגיית הגמרא שדקדק רבי טרפון עם העד ב' וג' פעמים. אלא כוונת הרה"מ לתחילת הסוגיא וכדברי המעשה רוקח.

דעת הרמב"ם בתשובה שאסור לדרוש ולחקור הרבה ומקורו ממעשה דרבי טרפון

והרמ"א שם הוסיף בשם תשובת הרמב"ם (סימן שנ) שלא זו בלבד שאין דין דרישה וחקירה בעדי נשים, אלא אף "אסור לדרוש ולחקור הרבה". ובבית שמואל (ס"ק סה) העתיק לשון הרמב"ם בתשובה, המובאת גם בבית יוסף על אתר: שאין מדקדקין בעדות אשה עגונה, וכל המחמיר ודורש וחקר בדברים אלו - לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוחה ממנו.

מקור לדברי הרמב"ם מוצא המראות הצובאות מסוגיא זו עצמה, שכן הגמרא מוכיח מהמעשה ברבי טרפון ומחקירת העדים ב' וג' פעמים, שדעת רבי טרפון שעדות אשה צריכה דרישה וחקירה. ולכאורה מנין לנו ללמוד דבר זה, שמא לא עשה כן רבי טרפון כי אם לחומרא בעלמא. אלא על כרחך שלדעת הסובר שאין דין דרישה וחקירה "אסור לדרוש ולחקור הרבה", וממילא כיון שרואים אנו שרבי טרפון דרש וחקר, על כרחך שהוא סובר שיש דין דרישה וחקירה גם בעדות אשה.

ספק הירושלמי אם רבי טרפון ס"ל דבעינן דרישה וחקירה או שעשה לחומרא

ובירושלמי (יבמות פט"ז ה"ה) הביא תחילה הא דאין בודקין עדי מיתה בדרישה וחקירה, ושוב הביא מעשה דרבי טרפון אשר ממנו נראה שצריך לבדוק עדי מיתי בדרישה וחקירה. ודוחה הירושלמי: או נימר משום מה בכך. ופירשו המפרשים דהיינו שאף שמעיקר הדין אין דין לבדוק בדרישה וחקירה, מכל מקום בדיק, והיינו שעשה כן לחומרא. ואם כן נמצא מבואר בירושלמי דלא כדעת הרמב"ם, אלא גם למאן דאמר שאין דין דרישה וחקירה בעדי אשה, מכל מקום יכול להחמיר ולדרוש ולחקור. ואמנם אין כאן קושיא על הרמב"ם, שכן הרמב"ם דקדק כדבריו מדברי הבבלי, ממה שהוכיח שיש דין דרישה וחקירה מדרישת וחקירת העדים על ידי רבי טרפון, ונמצא שנחלקו בדברי הבבלי והירושלמי.

ובמראות הצובאות ציין שעמד על דבר זה המפרש על הרמב"ם שם, וכתב לתרץ דברי הרמב"ם באופן שלא יסתרו גם לדברי הירושלמי. שבאמת לא אמר הירושלמי דברו רק בהו"א שרצה ליישב דעת רבי טרפון שאף הוא סובר שאין דין דרישה וחקירה בעדות אשה, אבל מסקנת הירושלמי שם מכח ברייתא אחרת שבה מפורש שרבי טרפון סובר שיש לדרוש ולחקור גם בעדות אשה. ומעתה כיון שמצאנו שכן דעת רבי טרפון, יש לומר שמה שעשה כן רבי טרפון הוא משום דלדעתו צריך לדרוש ולחקור, אך למאן דאמר שאין צריך לדרוש ולחקור שפיר יש לומר שגם אסור להחמיר בדבר.

יסוד הרא"ם שאחר שהוחזקו להקל בעד מפי עד לכו"ע אין צריך דרישה וחקירה

והנה הרא"ם בתשובה (סוס"י לו) כתב שגם למאן דאמר בודקים עדי אשה בדרישה וחקירה, היינו רק קודם שהוחזקו להקל בעדות אשה בעד מפי עד, אבל לאחר שהוחזקו להקל בעד מפי עד משום תקנת עגונות, בכלל זה היה גם שתקנו להקל שאין צריך עוד לדרוש ולחקור.

ולפי זה כתב המראות הצובאות שיש לתלות בדבר זה גם את חידושו של הרמב"ם שאסור לדרוש ולחקור, דהיינו שקודם שהוחזקו להקל משום תקנת עגונות היה מותר לדרוש ולחקור גם למאן דאמר שאין צריך לדרוש ולחקור בעדי אשה. אבל לאחר שהוחזקו להקל משום תקנת עגונות, ואמרו שמעתה לכולי עלמא אין צריך לדרוש ולחקור, התחדש גם דין זה שאסור לדרוש ולחקור.

ולפי זה אין סתירה מדברי הירושלמי לדברי הרמב"ם, כי הרמב"ם פסק כן לאחר שהוחזקו להקל, ואילו הירושלמי המסתפק אם להעמיד מחלוקת רבי טרפון ורבנן בעצם דין דרישה וחקירה, על כרחך מעמיד המחלוקת קודם שהוחזקו להקל, ולכן מסתפק שאולי רבי טרפון עשה כן לחומרא בעלמא.

"אם כן

נמצא

מפורש

בירושלמי

דלא כדעת

הרמב"ם,

אלא גם

למאן דאמר

שאין דין

דרישה

וחקירה

בעדות

אשה, מכל

מקום יוכל

להחמיר

ולדרוש

ולחקור"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!